

الگوی سوم زن مسلمان و همسرگزینی

زهرا عیوضی^۱

^۱ . سطح ۲، مدرسه علمیه حضرت رقیه (سلام الله علیها)، رامهرمز.

چکیده

معیارهای همسرگزینی در اسلام موضوع قابل توجهی است. زیرا اگر جوانان (دختر و پسر) انتخاب درستی داشته باشند و از بانوان بزرگی مثل حضرت زهرا سلام الله علیها الگو برداری داشته باشند، منجر به ایجاد یک هماهنگی و تعادل میشود که با وجود این تعادل، سایر امور و مشکلات به راحتی قابل حل میشوند. و اینکه ما به عنوان افراد مسلمان، در زمان ازدواج علاوه بر نظرات و معیارهای شخصی باید معیارهای دینی خودمان را هم در نظر داشته باشیم. مادر اینجا به نهاد خانواده از منظر اسلام که دارای جایگاه و قداست ویژه‌ای است که قابل مقایسه با هیچ نهاد دیگری نیست پرداختیم. و اینکه حضرت زهرا (س) یک الگوی کامل برای زن‌ها می‌باشد که با آشنایی و روش همسررداری حضرت زهرا (س) می‌توانیم یک الگو و یک زندگی سالم و موفق داشته باشیم و همسرگزینی در اندیشه‌های دینی چگونه است؟ چرا که معیارهای گزینش همسر برخاسته از باورها، عقاید و خصوصیات شخصی و فردی است و به ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه دین و عرف پرداختیم. ما به عنوان افراد مسلمان، در زمان ازدواج علاوه بر نظرات و معیارهای شخصی باید معیارهای دینی خودمان را هم در نظر داشته باشیم. تا با عنایت خداوند بتوانیم مایه ی ترقی و بالا رفتن خود و همسر در همه زمینه های اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی و... را میسر کنیم.

کلید واژه: الگو، ازدواج، زنان، همسرگزینی، خانواده

مقدمه

از آنجایی که دین اسلام جایگاه والایی را به خانواده داده است برای هر یک از همسران وظایفی را قرار داده و هدف آن نیز تاثیر بر استوار ساختن بنیاد خانواده است. و بنیاد خانواده به معنای رعایت حقوق متقابل میان همسران هست. الگو و رفتار همسران برای همدیگر حفظ کرامت متقابل، میان همسران است. تعاون و همکاری در تربیت فرزندان خروج از منزل با کسب و اجازه همسر اینها همه رفتارهایی هستند که می‌بایست رعایت شوند و از آنجایی که اسلام به عنوان دینی جاودانه به تمام ابعاد پیش نگاه داشته است دیدگاه ویژه و روشی بی‌نظیر در مورد نقش زن داشته است. و اسلام جهاد با سلاح در میدان جنگ را از آنها برداشته و بر آنها واجب نیست که در جنگ شرکت کنند. اما زن را برای تربیت دامن خانواده تاکید نموده است که هم الگویی برای تربیت بشر و نسل آن باشند و هم همسررداری خوبی در نهاد خانواده باشند. همچنان که امام خمینی نقش آفرینی‌های زنان را به دسته‌های زیر تبیین فرمودند^(۱) تربیت و مجاهد، فرمودند: که شما مادران فرزندان را تربیت می‌کنید آینه ملت را حفظ کنند (۲) جهاد مالی: شما خانم‌ها همه جهاد مالی سربازان را انجام دادید. در خانواده دو نقش اساسی وجود دارد (۱) همسررداری: آنچه پیش می‌شود تا توجه زن و مرد در زندگی مشترک عطف بر جهت نادرست گردد (۲) فرزندداری: از دیدگاه اسلام فرزند سبب آزمایش است و لذا باید در دفاع از کرامت و هویت زن که همان رسالت مادری است توجه خاصی مبذول شود. ازدواج که پیوند زناشویی نیز نامیده می‌شود، یک پیوند فرهنگی و اغلب قانونی/حقوقی به رسمیت شناخته شده بین افرادی به نام همسر یا شوهر است. این پیوند حقوقی تعهداتی را بین افراد پیوند داده شده و نیز بین آنها و فرزندان و بین آنها و خویشاوندان سببی‌شان برقرار می‌کند. ازدواج تقریباً یک پدیده جهان فرهنگی است. اما تعریف ازدواج بین فرهنگ‌ها و مذاهب و در طول زمان متفاوت است. به‌طور معمول، ازدواج نهاد اجتماعی است که در آن روابط بین فردی، معمولاً جنسی، تأیید یا نفی می‌شوند. در برخی فرهنگ‌ها، ازدواج قبل از انجام هر گونه فعالیت جنسی اجباری است یا به آن توصیه می‌شود. الگوی سوم زن مسلمان و همسرگزینی را تبیین کنید؟ در ازدواج، آنچه که اتفاق می‌افتد، یک حادثه و پیوند انسانی است، نه یک معامله پولی و مالی، اگرچه یک مالی هم در بین هست در شرع مقدس اسلام، آن مال جنبه نمادین دارد. این پژوهش از نظر هدف توصیفی-نظری است و از نظر جمع آوری داده، کتابخانه‌ای و اسنادی است.

بند اول: مفهوم شناسی

۱. الگو

الگو مدل یا یک سلسله قوانین است که با استفاده از آن می‌توان هر چیزی یا قسمتی از یک چیز را تولید نمود. دانش شناسایی الگوها به شناسایی الگو معروف است. الگو در واقع تولید هر چیزی است که با تکرار عجین و سرشته شده باشد. تکرار می‌تواند زیر الگوها یا زیر الگوهای اصلاح شده بر طبق چند قانون ساده داشته باشند.

۲. زن

زن . [ز] (ا) نقیض مرد باشد. (برهان). مطلق فردی از افراد انث خواه منکوحه باشد و خواه غیرمنکوحه . (آندراج). مادینه انسان . بشر ماده . امراء. مقابل مرد. مقابل رجل . (فرهنگ فارسی معین). انسان و ماده ای از نوع بشر و مرأه و نساء و خاتون و بانو. ج ، زنان . (ناظم الاطباء). مادینه از آدمی . با ژینای یونانی از یک اصل است . پهلوی «ژن» (زن . زوجه)، اوستا «جنی» و «جنی» ... هندی باستان «جنی» و «جنی» (زن ، زوجه)، ارمنی «کین» (زن) ، بانو، کردی «ژین» (زن) ...، افغانی «جینه ای» و «جونه ای» ، بلوچی «جن» و «غین» ، سریکلی «غین» و «ژین» ، منجی «ژینگا» و اورامانی «ژن» . (حاشیه برهان چ معین) : زن پاراو، چون بیابد بوق سر ز شادی کشد سوی عیوق . منجیک .

۳. مسلمان

معنای مسلمان [مٌ سَ] (ص) متدین به دین اسلام. صاحب غیاث اللغات و به تبع او صاحب آندراج گوید: مسلمان در اصل «مسلم مان» بوده است ، یعنی مانندمسلم که در ترکیب از دو حرف میم یکی حذف شده است - انتهی. ولی این قول بر اساس نیست. و نیز این که مسلمان جمع مسلم است و الف و نون آن علامت جمع فارسی نیز استوار نیست ، زیرا در این حال و نیز در فرض اول باید حرف سین کلمه ساکن بیاید و چنین نیست. گفته مرحوم داعی الاسلام در فرهنگ نظام به این شرح که : این لفظ ساخته از لفظ سلمان است به اضافه میم مفعولی عربی و به معنی سلمان داشته و مانند سلمان مثل مششدر که از اضافه میم مفعولی عربی به ششدر فارسی ساخته شده ، جهت ساختن مسلمان از سلمان دست و پا کردن ایرانیها بوده برای فضیلت خود در مقابل

^۱ سایت ویکی پدیا ورود ساعت ۱۹:۲۰، خروج ۱۹:۲۵ تاریخ ۱۴۰۳/۰۴/۲۰

تعصب عربها که به ایرانیها موالی میگفتند، یعنی غلامهای آزاده کرده، و ایرانیها هم خود را مسلمان یعنی مانند سلمان پارسی که از اصحاب بزرگ پیغمبر بود و از اهل بیت نبی شمرده شد گفتند، ولفظ مذکور در همان اوایل اسلام ساخته شد که در قدیم ترین متون ادبیات فارسی مثل ترجمه تاریخ طبری هم بسیار استعمال شده است - انتهی. نیز محل تأمل است. مسلم. (دهار) (السامی). کلمه برساخته از اسلام ولی کلمه ای است که هم از بدو مسلمانی بزرگان علم و ادب فارسی به کار برده اند. حنیف. مومن. (السامی). این کلمه را ایرانیان از ماده «سلم» ساخته اند به معنی مسلم. مُسلمان. (به ضم اول و فتح دوم) را بعضی جمع مسلم (به ضم اول و سکون دوم و کسر سوم) عربی دانسته اند که با تصرف در حرکات و سکنات در فارسی بجای مفرد به کار رود و آن را به مسلمانان جمع بندند. محمد قزوینی در یادداشت های خود چنین آرد: «العرب تسمى العجمی اذا اسلم المسلمانی ة و منه يقال مسلمة السواد». و به احتمال بسیار بسیار قوی بلکه بنحو قطع و یقین منشاء کلمه مسلمان همین فقره بوده است، یعنی که کلمه، کلمه تهجین بوده است که عربها بر عجمهای مسلمان اطلاق میکردند. سپس این وجه متدرجاً از میان رفته و نسیاً منسیاً شده و همان معنی مسلم بدون جنبه تهجین و تحقیر آن باقی مانده است.

مُسلمان (به عربی: المُسلم) کسی است که دین اسلام را باور دارد. اسلام یکی از ادیان ابراهیمی است. مسلمانان به دو گروه مذهبی کلی سنی و شیعه تقسیم می‌شوند. مسلمان بودن داشتن اعتقاد به سه اصل دینی؛ توحید، نبوت و معاد است در مذهب شیعه علاوه بر اینها در توحید برای عدل خدا معنایی متمایز وجود دارد و اعتقاد بر امامت نیز ادامه پذیرش نبوت دانسته می‌شود و این دو را علاوه بر اصول دین، اصول مذهب خود می‌دانند. و اسلام آوردن با اقرار شهادتین است.

۴. همسر گزینی

درون همسری (به انگلیسی: endogamy یا [ʁin-marriage]) یعنی همسر گزینی و ازدواج افراد فقط در گروه اجتماعی خودشان. در جوامع درون‌زام، ازدواج‌ها منحصرأ در درون آن جامعه صورت می‌گیرد.

درون‌زামী باعث تحکیم روابط اجتماعی و جلوگیری از کاهش جمعیت می‌گردد و در جامعه‌های مهاجر و اقلیت‌های قومی بیشتر دیده می‌شود. جوامع درون‌زام به این ترتیب از خطر انقراض رهایی

^۱ یادداشت مرحوم دهخدا

در این میان، ازدواج و روابط خانوادگی به عنوان بخش مهمی از فضای زندگی و مهمترین رابطه اجتماعی هر فرد دارای اهمیت بیشتری است. جهان‌بینی و نگرش‌های هر فرد، در نحوه ازدواج و روابط خانوادگی او تجلی می‌یابد. انتخاب همسر و نحوه رابطه با وی، شیوهی اداره‌ی خانواده و روش حل مشکلات، همه متأثر از جهان‌بینی و نگرش‌های فرد است. هر نوع جهان‌بینی و نگرش، برای گزینش همسر، ملاک‌هایی ویژه دارد؛ هرچند در همه دنیا ملاک‌های مشترکی نیز برای همسرگزینی وجود دارد.

در این نوشتار، قبل از بیان ملاک‌های همسرگزینی در اندیشه اسلام، جهت روشن‌تر شدن بحث، در ابتدا این ملاک‌ها از دیدگاه جامعه‌شناسی مطرح می‌شود.

۳. ملاک‌های گزینش همسر

فرآیند همسرگزینی، در گذشته کمتر در اختیار دختر و پسر بود که قصد ازدواج داشتند. معمولاً بزرگترها به ویژه والدین، بیشترین نقش را در ازدواج فرزندان ایفا می‌کردند. دلیل این امر، شاید ازدواج در سن کم به ویژه در مورد دختران بود. به علاوه، ویژگی‌های خانواده گسترده و وابستگی زوجین جوان به خانواده موجب می‌شد که تصمیم‌گیری اصلی، بر عهده خانواده‌ی دختر و پسر در آستانه ازدواج باشد. اما امروزه، به تدریج، خواست دختر و پسر، در امری که بزرگترین اقدام در تعیین سرنوشتشان محسوب می‌شود، عامل اساسی شده است. اختیارات و آزادی‌های فردی دختر و پسر، در گزینش همسر فزونی یافته است. با این وجود، آنان در انتخاب شریک زندگی باید قواعد پیچیده و دقیقی را رعایت کنند و در این میان نقش والدین هنوز برجسته است. دختر و پسر، باید در فرآیندی که هم عواطف و هم شناخت‌نقش بسزایی در آن دارد؛ به انتخاب شریک زندگی بپردازند.

۴. ملاک‌های گزینش همسر از دیدگاه جامعه‌شناسی خانواده

در بررسی ملاک‌های همسرگزینی در حوزه جامعه‌شناسی خانواده، پنج گونه ملاک کلی مطرح گردیده است: جسمانی، روان‌شناختی، اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی.^۱

الف) - جسمانی

ملاک‌های جسمانی شامل موارد ذیل می‌شود:

^۱ نک. ساروخانی، ۱۳۷۰: صص ۳۸-۳۳

- سلامت ظاهری و جسمانی فرد؛

- تفاوت سنی^۱

- زیبایی چهره و اندام؛ با وجود تعالیم خردمندانه‌ی بیشتر فرهنگ‌ها، مبنی بر اهمیت خصائل درونی، واکنش بیش‌تر افراد بر اساس زیبایی چهره و ظاهر خوشایند صورت می‌گیرد. البته بررسی‌ها نشان می‌دهد که مردان بیش‌تر از زنان تحت تأثیر زیبایی ظاهری قرار می‌گیرند.^۲

- توانایی باروری نیز ملاک جسمانی دیگری است که در گذشته در مورد زنان بیش‌تر مورد توجه بود؛ ولی در حال حاضر، باروری مردان نیز به عنوان یک ملاک مهم محسوب می‌شود.

- رنگ پوست و به عبارت دقیق‌تر نژاد، ویژگی جسمانی است که در گزینش همسر چنان حائز اهمیت است که برخی گمان کرده‌اند، همسان همسری نژادی، پدیده‌ای غریزی است. در هر صورت گرایش انسان‌ها به این پدیده قابل انکار نیست.^۳

ب) - روان‌شناختی

دومین دسته از ملاک‌ها، به صفات روان‌شناختی افراد مربوط است که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- هوشمندی و همگونی زن و شوهر؛ تحقیقات در مورد رابطه هوشمندی همسران و سعادت خانوادگی نشان می‌دهد که اگر زن یا مرد، شریک زندگی خود را کم‌هوش‌تر از خود بداند، میزان رضایت زناشویی در این خانواده‌ها کمتر خواهد بود.^۴

- تحصیلات؛ در عصر حاضر، این ملاک، اهمیت ویژه‌ای یافته است. فزونی ازدواج‌های دانشجویی، شهادی بر اهمیت تحصیلات در انتخاب همسر است.

۵. معیارهای انتخاب همسر

ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه دین و عرف

ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه دین و عرف جامعه دارای ابعاد گوناگونی است که به اختصار به ذکر چند نکته اشاره می‌کنیم:

ایمان به خدا و دینداری:

زوجین باید پایبند به ارزش‌های الهی و دینی باشند و به وعده‌ها و تعهدات خویش نسبت به همدیگر عمل نمایند.

^۱ نک. صدیق‌اورعی، ۱۳۷۴: صص ۹۹-۹۱)

^۲ رک. آنریایجانی، ۱۳۸۲: ص ۲۵۰

^۳ رک. ساروخانی، ۱۳۷۰: صص ۵۲-۵۱

^۴ همان، صص ۶۴-۶۳

مردی در نامه‌ای از امام باقر(ع) سوال کرد جوانی به خواستگاری دخترم آمده است، نظر شما چیست؟ امام در پاسخ به او نوشت: جوانی که به خواستگاری دخترت آمده، اگر اخلاق و ایمان او مورد رضایت است به او زن بده.

رسول خدا(ص) فرمود: کسی که به خاطر دین و ایمان زنی با او ازدواج کند، خداوند همه دنیایش را برای او فراهم می‌کند.^۱

امام صادق(ع) فرمود: اگر مردی با زنی برای جمال یا مالش ازدواج کند به همین امر واگذار می‌شود ولی اگر برای دینداری بودن با او ازدواج کند خدا مال و جمال را نیز نصیبش می‌گرداند.^۲

نتیجه گیری :

یقیناً زن الگویی برای بشر است. از آنجایی که انسان تربیت شده دامن مادر می‌باشد می‌بایست زن خود را الگو و اسوه بشر قرار دهد. در این مقاله درباره‌ی مفهوم شناسی زن مسلمان و همسرگزینی پرداختیم و به نهاد خانواده از منظر اسلام که دارای جایگاه و قداست ویژه‌ای است که قابل مقایسه با هیچ نهاد دیگری نیست پرداختیم. در حدیثی از پیامبر آمده است: هیچ بنیادی نزد خدا محبوب‌تر از ازدواج نیست. و اینکه حضرت زهرا (س) یک الگوی کامل برای زن‌ها می‌باشد که با آشنایی و روش همسررداری حضرت زهرا (س) می‌توانید یک الگو و یک زندگی سالم و موفق داشته باشید و در آخر به مبحث همسرگزینی در اندیشه‌های دینی پرداختیم چرا که معیارهای گزینش همسر برخاسته از باورها، عقاید و خصوصیات شخصی و فردی است و به ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه دین و عرف پرداختیم. ما به عنوان افراد مسلمان، در زمان ازدواج علاوه بر نظرات و معیارهای شخصی باید معیارهای دینی خودمان را هم در نظر داشته باشیم. تا با عنایت خداوند بتوانیم مایه‌ی ترقی و بالا رفتن خود و همسر در همه زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی و... را میسر کنیم.

^۱ میزان الحکمه، ج ۵

^۲ وسائل الشیعه، ج ۱۴

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. احزاب: ۲۱
۲. «افحسبتم انما خلقناكم عبثاً...»، (مؤمنون، ۱۱۵).
۳. «... انا لله و انا اليه راجعون»، (بقره، ۱۵۶).
۴. نک. جائیه، ۲۴؛ سباء، ۷؛ یس، ۷۸؛ دخان، ۳۵
۵. نک. جائیه، ۲۴؛ سباء، ۷؛ یس، ۷۸؛ دخان، ۳۵
۶. همان، صص ۶۴-۶۳ ایّاً حیاتنا دنیا نموت و نحیی و ما یهلکنا الاّ الدهر...»، (جائیه، ۲۴).
۷. میزان الحکمه، ج ۵
۸. وسائل الشیعه، ج ۱۴
۹. بحارالانوار، ج ۲۸، ص ۳۰۳
۱۰. بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۶۰؛ فاطمه من المهد الی الحد، ص ۲۵۴
۱۱. لغت نامه دهخدا
۱۲. شیخ صدوق، ۱۴۲۶ق، ج ۳: ۳۸۳
۱۳. یادداشت مرحوم دهخدا
۱۴. حکمت ۱۳۶، ص ۶۵۸
۱۵. مناقب خوارزمی، اخطب خوارزم، ص ۲۵۶
۱۶. ارشاد مفید/۱، ۳۶
۱۷. امالی صدوق، ص ۳۲۹- مناقب خوارزمی، ص ۲۶۸
۱۸. رک. مطهری، ۱۳۷۸: ج ۳، ص ۲۴
۱۹. نک. مندلسون، ۱۹۶۷: ج ۱۶، ص ۵۷۷
۲۰. نک. مطهری، ۱۳۶۷: ص ۱۳
۲۱. مطهری، ۱۳۷۸: ج ۳، ص ۲۴
۲۲. نک. مطهری، ۱۳۶۷: ص ۱۳
۲۳. رک. مطهری، ۱۳۷۸: ج ۳، ص ۲۴
۲۴. «... ما ه نک. ساروخانی، ۱۳۷۰: صص ۳۸-۳۳

۲۵. نک. صدیق‌اورعی، ۱۳۷۴: صص ۹۹-۹۱)
۲۶. رک. آذربایجانی، ۱۳۸۲: ص ۲۵۰
۲۷. رک. ساروخانی، ۱۳۷۰: صص ۵۱-۵۲
۲۸. بیانات رهبری
۲۹. در سمینار نقش زن در جامعه دانشگاه تربیت معلم ۱۰ ۱۲ ۶۴ صفحه ۵۲
۳۰. در خطبه‌های نماز جمعه ۴ ۱۱ ۶۴ صفحه ۵۲ و ۵۳
۳۱. در دیدار با گروهی از بانوان کشور ۲۱ ۱۲۶۳ صفحه ۵
۳۲. مطالعات راهبردی زنان، ۱۳۸۳ شماره ۲۵

سایت‌ها

۱. <https://www.javanonline.ir/fa/news/1213561/%D9%88%DB%8C%DA%98%DA%AF%DB%8C%E2%80%8C%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B2%D9%86-%D9%85%D8%B3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%D9%85%D9%86%D8%B8%D9%88%D9%85%D9%87-%D8%A7%D9%84%DA%AF%D9%88%DB%8C-%D8%B3%D9%88%D9%85>
۲. سایت ویکی‌پدیا،
۳. سایت پرتال جامع علوم انسانی